
А. С. Швець

здоб. III курсу економіко-правового факультету

ОНУ імені І. І. Мечникова

Науковий керівник: старший викладач кафедри

кримінального права, кримінального процесу

та криміналістики О. С. Козерацька

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ У ДОСУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Війна внесла корективи, що знайшли своє відображення у ч. 4 ст. 95 та ч. 11 ст. 615 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України). У змісті діючих кримінальних процесуальних норм нещодавно з'явилися положення щодо особливостей проведення допиту в період воєнного стану. Так, законом № 2201-IX від 14.04.2022 суду було надано право обґрунтовувати свої рішення показаннями, наданими під час допиту слідчому чи прокурору свідком, потерпілим та підозрюваним у кримінальних провадженнях, що здійснюються в умовах воєнного стану. Такі показання можуть бути використані як докази в суді виключно у випадку, якщо хід і результати такого допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації. В разі допиту підозрюваного, обов'язковою є також участь захисника [1].

Отже, фактично доказом в суді буде виступати відеозапис показань, який став результатом допиту свідка, потерпілого або підозрюваного стороною обвинувачення. Крім того, слід зазначити, що використання такого відеозапису в суді тривалістю воєнного стану не обмежено. Тобто, показання на відео, отриманні під час воєнного стану, можуть бути доказами у суді після його завершення. Інакше кажучи, вказаним Законом України пропонується в умовах воєнного стану обмежити дію загальної засади безпосередності дослідження показань, речей і документів, що унормовується ст. 23 КПК України [2].

Питання допиту у воєнний час розглядається більшістю вчених, зокрема Є. Крапивін, Ю. Белоусов та А. Орлеан, вони підкреслюють, що Україна у 2012 році становила заборону використання

позасудових свідчень, що є дуже високим стандартом порівняно з світовим. Уже десять років показання, отримані під час допиту не мають самостійної цінності, а отже будь-яка особа, незалежно підозрюваний, свідок чи потерпілий, передопитується в судовому розгляді, оскільки суддя має безпосередньо сприймати усі докази. Допит на стадії досудового розслідування є неефективним засобом отримання відомостей від особи, як зазначає С. Л. Лисаченко. У досудовому провадженні слідчий, прокурор виконують великий обсяг процесуальної діяльності що стосується проведення допиту, в той же час результат слідчої (розшукової) дії не мають жодного значення для представників суду. Це обумовлює повторне проведення допиту осіб у судовому засіданні як під час досудового розслідування, так і у ході судового провадження [3, с. 365].

Переконливою є думка Л. М. Лобойко, який вказує, що суд неможна «заганяти» у такі рамки. Він повинен сам визначати, що є доказом, а що – ні. Суд повинен не брати до уваги лише ті фактичні дані, що є недопустимими. Усі інші дані повинні «мати право» бути доказами [4, с. 250]. Позиція має місце у період воєнного стану, так як активні бойові дії можуть перешкоджати з'явленню чи доставленню у суд учасників кримінального провадження для надання показань. Під час виконання воєнних дій окремі суб'єкти кримінальних процесуальних відносин можуть загинути або бути пораненими, що унеможливить отримання особистих свідчень у судовому засіданні. Тут доцільним є під час режиму воєнного стану, як виняток врегулювання можливості відступу суду від засади безпосередності дослідження особистих свідчень. При цьому має бути залишена правова регламентація письмових протоколів допиту на стадії досудового розслідування із попередженням окремих учасників про кримінальну відповідальність. Практична реалізація таких пропозицій має відбуватися шляхом здійснення суддівського розсуду виходячи з конкретних обставин кримінального провадження в умовах воєнного стану. Якщо показання учасника кримінального провадження належним чином одержані та зафіксовані у ході досудового розслідування та відсутня об'єктивна можливість або наявна істотна перешкода надання свідчень у судовому засіданні, то суд після дослідження відповідного доку-

менту може визнати їх доказом та використовувати для обґрунтування прийняття процесуального рішення. Але, у разі порушення законного порядку отримання досудових показань або існування сумнівів щодо дотримання прав і свобод людини під час допиту на досудовому провадженні, суд не має права визнавати особисті свідчення, зафіксовані у письмових протоколах, доказами без виконання вимоги «безпосередності». Підхід узгоджується з міжнародними стандартами забезпечення прав і свобод людини у кримінальному провадженні.

Варто наголосити, що рішення про визнання досудових показань доказами судом не може прийматися формально лише з огляду на введення режиму воєнного стану на всій території держави. Оцінюється активність проведення бойових дій на певній території, рівень небезпеки для учасників кримінального провадження, тобто характеризуються певні обставини. Лише за такого змістовного підходу суд повинен визначати «неможливість» отримання показань у ході судового розгляду та можливість використання у доказуванні показань, що одержані на стадії досудового розслідування. Є. Крапивін, Ю. Белоусов та А. Орлеан притримуються думки, що в умовах воєнного стану можна розглянути можливість використання позасудових показань за умови дотримання процесуальних гарантій та повної відеофіксації допиту. Такі показання можуть бути використаними судом для обґрунтування своїх висновків без безпосереднього сприйняття показань в судовому засіданні присутнього в ньому учасника кримінального провадження [5]. Разом з тим, у самих крайніх ситуаціях кримінального провадження (хвороба, смерть, загроза небезпеки тощо) результати досудових допитів можуть у суді визнаватися доказами поза дотриманням процесуальних гарантій.

В умовах воєнного стану регулювання на рівні закону питання допиту повинно здійснюватися так, щоб у виняткових випадках у суду була можливість відступити від засади безпосередності судового дослідження показань. Такі випадки за загальним правилом мають передбачати дотримання належних процесуальних гарантій прав і свобод людини у перебігу отримання та фіксування показань на стадії досудового розслідування.

Література

1. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України від 14 квітня 2022 року № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#n2> (дата звернення 08.04.2023 р.)

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 08.04.2023 р.)

3. Лисаченко С. Л. Проблеми проведення допиту на стадії досудового розслідування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 6. С. 364–368.

4. Лобойко Л. М. Реформування кримінально-процесуального законодавства в Україні (2006–2011 роки). Частина 1. Загальні положення і досудове розслідування : монографія. К. : Істина, 2012. 288 с.

5. Крапивін Є., Белоусов Ю., Орлеан А. Допити в умовах воєнного стану: особливості фіксації інформації та необхідність змін до законодавства. *JustTalk*. 23 березня 2022 року.